MAKTAB PSIXOLOGLARI FAOLIYATINING TARBIYASI OG‘IR BOLALAR BILAN ISHLASHDAGI O’RNI

Mullabayeva Nargiza Muminjon qizi
Namangan shahar 27-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktab psixologlarining tarbiyasi og‘ir bolalar bilan ishlashdagi o‘rni yoritilgan. Unda bunday bolalarning xulq-atvoridagi muammolar, ularning psixologik rivojlanishidagi o‘ziga xosliklar hamda bu muammolarni bartaraf etishdagi psixologik yondashuvlar tahlil qilingan. Shuningdek, maktab psixologining diagnostika, tuzatish va maslahat berishdagi asosiy vazifalari ko‘rib chiqilib, samarali faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan omillar sanab o‘tilgan. Maqola ta’lim muassasalarida psixologik xizmat sifatini oshirish, tarbiyasi og‘ir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: maktab psixologi, tarbiyasi og‘ir bolalar, psixologik xizmat, diagnostika, korrektsion ishlar, psixoprofilaktika, ijtimoiy moslashuv, xulq-atvor muammolari, psixologik yordam, ta’lim tizimi

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida psixologik xizmatning ahamiyati ortib bormoqda. Ayniqsa, tarbiyasi og‘ir deb baholanuvchi bolalar bilan ishlashda maktab psixologlarining roli beqiyosdir. Bunday o‘quvchilarning xulq-atvori, hissiy-irodaviy sohasidagi muammolar, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklari ularning umumiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli maktab psixologi nafaqat diagnostika, balki tuzatish, maslahat va profilaktika ishlarini olib boruvchi asosiy mutaxassis sifatida maydonga chiqadi.

Asosiy qism

Tarbiyasi og‘ir bolalar — bu ijtimoiy normalarga zid ravishda xulq-atvor ko‘rsatadigan, pedagogik ta’sirga sust javob beradigan, tengdoshlar va kattalar bilan ziddiyatga tez-tez kirishadigan bolalardir.

Maktab psixologining vazifalari

Maktab psixologi tarbiyasi og‘ir bolalar bilan ishlashda quyidagi asosiy yo‘nalishlarda faoliyat olib boradi:

Psixologik diagnostika

1. Bola psixikasining holati va rivojlanish bosqichlarini aniqlash
2. Muammoli xulqning sabablarini aniqlash
3. Shaxsiy va ijtimoiy moslashuv darajasini baholash

Korreksion (tuzatish) ishlar

4. Hissiy va ijtimoiy muvozanatni tiklashga qaratilgan mashg‘ulotlar
5. Shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi treninglar
6. Konfliktologik mashg‘ulotlar va stressni boshqarish bo‘yicha texnikalar

Maslahat berish va profilaktika

7. Ota-onalar bilan individual va guruhiy suhbatlar
8. O‘qituvchilar bilan hamkorlikda pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish
9. Maktabda sog‘lom psixologik muhit yaratishga ko‘maklashish

Tarbiyasi og‘ir bola — bu pedagogik ta’sirga qiyin bo‘ysunadigan, axloqiy, ijtimoiy va huquqiy normalarga zid xulq-atvor namoyon qiladigan, ko‘pincha muhitga moslashishda muammoga duch keladigan o‘quvchidir. Bunday

bolalar o‘qituvchilar, ota-onalar yoki tengdoshlar bilan tez-tez nizolarga kirishadi, tartib-qoidalarni buzadi, darslarga qiziqish bildirishi past bo‘ladi va o‘z hissiyotlarini boshqara olmaydi.Tarbiyasi og‘ir bolalar jazolash yoki tanbeh berish orqali emas, balki tushunish, tinglash va psixologik yordam orqali ijobiy tomonga o‘zgartiriladi. Bu jarayonda maktab psixologlari, sinf rahbarlari va ota-onalarning uzviy hamkorligi muhim rol o‘ynaydi.

Maqsad – bolaning ichki dunyosiga kirish, muammoning ildizini aniqlash va unga mos, individual yondashuv orqali uni sog‘lom jamiyat a’zosiga aylantirishdir.

Tarbiyasi og‘ir bolalar va ular bilan ishlash har doim psixologlarning diqqat markazida bo'lgan. Nima qilish kerak, ta'limga mos kelmaydigan, tajovuzkorlik, hissiy beqarorlik, o'z xatti-harakatlarini nazorat qila olmaslik, o'rganishni istamaslik, o'rganishga qiziqish yo'qligi, maktab motivatsiyasi past bo'lgan bolalar bilan qanday ishlash kerak? Psixologning qiyinchiliklarni, ularning sabablarini aniqlash va ushbu guruh bolalariga psixologik yordam ko'rsatishdagi roli zamonaviy dunyoda juda dolzarb va muhimdir. Maktab psixologlari oldida turgan vazifalar maktabda o'quv jarayonini optimallashtirishga yordam beradigan qulay psixologik muhitni yaratishdir. Maktab psixologi ko'pincha boshqa bolalardan sezilarli darajada farq qiladigan (minus belgisi bilan) bolalar bilan shug'ullanishi kerak. Psixologga u yoki bu tarbiyasi og‘ir bolaga "qandaydir tarzda ta'sir qilish" haqidagi so'rov o'qituvchilar va ota-onalarning tez-tez so'rovlaridan biridir. Shu bilan birga, turli xil maktab o'quvchilari tarbiyasi og‘ir toifasiga kiradi: o'qimagan, intizomsiz, turli xil asab va ruhiy kasalliklarga chalingan bolalar, voyaga etmaganlar ishlari bo'yicha komissiyada ro'yxatga olingan o'spirinlar, disfunksiyali va yolg'iz bolalar deb ataladigan bolalar.

Psixologiyada tarbiya atamasidan tur va inson faolligi darajasini uning faoliyati, mushohadasi, tafakkuri, muloqoti kabi ko‘rinishlari bilan bir qatorda belgilash uchun keng foydalaniladi. Inson axloqi tog‘risidagi ilmiy tasavvurlar XX

asrning boshlarida uni psixologik fanning predmeti deb e'lon qilgan vaqtdan boshlab, ayniqsa, shiddatli rivojlanish tusini oldi. Tarbiyaning zamonaviy tushunchasi tashqi rag‘batga reaksiyalar to‘plami doirasidan ancha chetga chiqadi. Shunday qilib, psixologik lug‘atda tarbiya “tirik mavjudotga xos bolgan, ularning ichki va tashqi faolligi vositasidagi atrof-muhit bilan ozaro ta'sirdir. Odamning tashqi faolligi ostida har qanday tashqi ko‘rinish: harakat, faoliyat, muomala, mulohaza, vegetativ reaktsiyalar tushuniladi. Bolaning tarbiyasi tug'ilishdan boshlanadi. Uning birinchi o‘qituvchilari ota- onalar, keyin bolalar bog'chasi tarbiyachilari va shundan keyingina-maktab o'qituvchilari. Afsuski, ular ham alohida, ham jamoaviy ravishda ko'p xatolarga yo'l qo'yishadi. Uning rivojlanishida bola bir joyda turmaydi, u oldinga siljiydi. Ota-onasidan bola oddiy taqlid orqali buni qanday qilishni organadi, nima mumkin va nima mumkin emas. Bolaligida o'z farzandiga yomon o‘rnak bo'lgan ota-onalar voyaga yetganda ularning tarbiyasida yuzaga keladigan muammolardan xoli emaslar. Tarbiyasi og‘ir bolalar - bu rivojlanishda nuqsonlari bo'lgan, xususan, axloqiy va deviant xulq-atvori, qat'iy salbiy xatti-harakatlari bo'lgan bolalar. Tarbiyasi og‘ir - bu bola, maktab o'quvchisi bo'lib, u alohida davolashni, o'qituvchi va tengdoshlar guruhining diqqatini talab qiladi, bu individual yondashuvni talab qiladi. Ko‘pgina taniqli o‘qituvchilar va psixologlarning xulosalari, shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, noto'g'ri xatti-harakatlar va huquqbuzarliklarning kelib chiqishi maktab yoshdagi bolalarda kuzatiladigan xattiharakatlar, o'yinlar, organish yoki boshqa faoliyatdagi normadan chetga chiqishdir. Deviant xulq-atvorning rivojlanishining boshlanishi odatda bolaning ozini shaxs sifatida anglashi, ijtimoiy me'yorlar va qoidalarni qabul qilish yoki rad etish boshlanishiga to'gri keladi. Bunday xulq-atvor ko‘nikmalari, tegishli faolyat talablariga bo'ysunish qobiliyati singdirilmagan bola, oxir-oqibat, har xil xatti-harakatlarning buzilishiga moyil bo'lgan intizomsiz shaxsga aylanadi. Bolaning ulg'ayishi va shaxs bolib shakllanishining asosiy davrida unge hamroh bo'lgan oqituvchilar ham o‘zlarining kasbiy faolyatida koplab xatolarga yo‘l qo‘yadilar, bu

esa bolaning pedagogik e'tiborsizligiga, deviant xulqatvoriga, turli xil jtimoiy og'ishlarga olib keladi.

Xulosa

Tarbiyasi og‘ir bolalar — bu jamiyat va ta’lim tizimi e’tiboridan chetda qolmasligi zarur bo‘lgan muhim ijtimoiy guruhdir. Ularning xulq-atvoridagi muammolar ko‘pincha chuqur psixologik, oilaviy yoki ijtimoiy omillar bilan bog‘liq bo‘ladi. Bunday bolalarni jazolash yoki tanqid qilish o‘rniga, ularni tushunish, ularga mehr ko‘rsatish va psixologik yordam berish orqali ijobiy o‘zgarishlarga erishish mumkin. Bu jarayonda maktab psixologi, o‘qituvchi va ota-onalarning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarbiyasi og‘ir bolalarga to‘g‘ri yondashuv ularni jamiyatga moslashtirish, salbiy xulq-atvorni bartaraf etish va sog‘lom shaxs sifatida shakllantirish imkonini beradi. Shunday ekan, har bir bola bilan individual ishlash, ularning ehtiyoj va muammolarini chuqur tahlil qilish zamonaviy pedagogik va psixologik faoliyatning ajralmas qismiga aylanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Yo‘ldoshev Q. “Ijtimoiy pedagogika asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017-
2. Yusupova D. “Psixokorrektsion ishlar asoslari”. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
3. Vygotskiy L.S. “Psixologiya razvitiya rebenka”. – Moskva: Eksmo, 2020.
4. Amonashvili Sh.A. “Vospitanie shkolnikov v gumannom dukhe”. – Moskva: Pedagogika
5. Раттер М. Помощь трудным детям. - М., 2004.
6. Рожков М. И. Воспитание трудного ребенка. Дети с девиантным поведением. Учебно-методическое пособие. М., ВЛАДОС, 2003.

7. Internet manbalari:

www.psychology.uz